

דף שבועי

בס"ד

פרשת קרח, תשפ"ה, מספר 1624

למי אתה מוכן לחבור כדי לקדם את המטרות הקדושות שלך? תומר גרינברג

ואכן, מבחן הקטורת הוצע לקורח ולנשיאים ולא לדתן ואבירם, וגם בהמשך הפרשה ניכר שאין הם שייכים לעניין הקטורת. לכן רמב"ן מציע פתרון אחר: משה מבקש שה' לא ישעה אל מנחה עתידית שעתידים דתן ואבירם להביא, בין אם תפילה ובין אם קורבן. אך גם זו הצעה דחוקה. למה שמשה יתייחס למנחה עתידית לא ידועה, שאולי יביאו דתן ואבירם? ועוד, למה שהם בכלל יביאו מנחה כזו, הרי ברור שהם כופרים בכל המהלך הא-לוהי?

לכן נציע הצעה חדשה.¹ בפסוק המדובר משה אינו מגיב כלל לדברי דתן ואבירם. הם עצמם אינם ראויים לתגובה, שהרי אינם שואלים שאלה; הם קובעים קביעה הכופרת בכל הטובה הא-לוהית, מתחילת דבריהם ועד סופם. בנוסף, נראה שכוחם הפוליטי אינו משמעותי, להבדיל מקורח שמגובה ב-250 נשיאים.

ואכן, משה אינו מדבר כאן אל דתן ואבירם. הוא מתפלל אל ה' שלא יפנה אל "מנחתם". אך מיהו המושא המרומוז בביטוי "מנחתם", ובאמירה "לא חמור אחד מהם נשאתי"?

נראה שמשה ממשיך כעת לדבר על קורח והנשיאים! קודם לכן סבר משה כי קורח בא בטענה אמיתית, שהרי שוויון וקדושה הם ערכים אמיתיים. אך כעת הוא נוכח לראות שקורח ואנשיו חברו לרשעים גמורים, מחרחרי ריב ומדון – דתן ואבירם.² מעתה, משה מבין שאין פה שאלה אמיתית. מתברר כי הדרישה הצדקנית לשוויון בקדושה אינה אלא אמתלה למרד פוליטי המונע מאינטרסים אישיים וממידות רעות. מי שפועל מכוונות טהורות איננו חובר לאנשים כמו דתן ואבירם, אלא סולד מהם. כאשר הבין משה עם מי עליו להתמודד, הוא התפלל לה' שלא יקבל את מנחתם של קורח ועדתו, וכוננתו הייתה לקטורת שהם אמורים היו להביא למחרת.³

פרשתנו מספרת על קואליציה של גורמים שחוברים יחד כדי להתקומם כנגד הנהגתם של משה ואהרן. מהי טענת המורדים?

התורה נותנת להם פתחון פה מצומצם, אבל ניתן לזקק שני ערכים מרכזיים שסביבם נסובה ההתקוממות. מדברי המורדים: "כל העדה כלם קדשים" (במ' טז:ג), ברור שהם מחפשים מצב שוויוני יותר מהקיים. בהמשך, מתגובת משה אליהם מתקבל הרושם שהם מבקשים לעצמם תפקיד בעולם הקדושה – כהונה.

שתי השאיפות, לקדושה ולשוויון, הן שאיפות ערכיות שעשויות לעורר אמפתיה.

בתגובתו, משה רבנו מציע מענה לשתי הבעיות הערכיות שעלו בדברי המורדים. בדיבורו הראשון הוא פונה לקורח ולכל עדתו ומזמין אותם לשים קטורת לפני ה', ובכך לנסות ולהיבחר לכהנים. בדיבורו השני, משה פונה לקורח ובעקיפין גם לבני לוי כולם (שכנראה היו גורם משמעותי בהתקוממות), ומזכיר להם שכבר כעת יש להם מקום מכובד בעולם הקדושה, לעבוד את עבודת המשכן.

בשלב הזה משה עובר ופונה אל המפלגה האחרת בקואליציית המורדים, דתן ואבירם. הוא שולח לקרוא להם, אבל הם כלל אינם מגיעים. הם שולחים אליו תשובה חצופה המבטאת כפירה בה' ובטובתו: לא א"י אלא מצרים היא ארץ זבת חלב ודבש האמיתית, ואתה משה – סתם משתרר עלינו. בתגובה לכך מתוארים הדברים הבאים: "ויחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד מהם" (במ' טז:טו).

כאשר משה אומר "אל תפן אל מנחתם", זועקת כאן השאלה, על איזו מנחה הוא מדבר? הרי דתן ואבירם לא ביקשו להקריב או להקטיר דבר?! רש"י מביא את תשובת המדרש, לפיה מדובר על חלקם של המורדים בקורבן התמיד. עם זאת הוא מוסיף, שפירוש זה אינו פשט הכתוב, ולפי פשוטו הכוונה היא לקטורת שהם אמורים להקריב למחר, ומשה מבקש שה' לא יקבל אותה.

רמב"ן מקשה על דברי רש"י: ואינו נכון בעיני שיהיה על הקטורת, לפי שעל דתן ואבירם הוא אומר כן, שחרה לו על דבריהם, והם לא היו בתוך העדה הנועדים להקטיר קטורת!

* תומר גרינברג, דוקטורנט במחלקה לתנ"ך ותלמיד בתוכנית הדוקטורנטים של המכון הגבוה לתורה, אוניברסיטת בר-אילן tomer.greenberg@biu.ac.il

1 הצעה זו קרובה לדברי הרב מאיר שפיגלמן באתר בית המדרש הווירטואלי, <https://katizr.net/0b254b>.
2 לפי הנצי"ב יש הבדל עצום בהערכה של קורח לעומת דתן ואבירם. קורח היה אדם גדול שנפל ברשת יצרו ולכן חבר לדתן ואבירם. לעומת זאת, דתן ואבירם היו "בעלי מחלוקת ומחרחרי ריב, והיו לאבני נגף בישראל, והייתה שמחה גדולה כשנפטרו מהם" (פירושו לדב' יא:), וראו גם בפירושו לתחילת פרשתנו).
3 על כך מוסיף הרב שפיגלמן, כי בטרם למד משה על רעתם של דתן ואבירם, מבחן הקטורת נראה כמו מבחן אמיתי שנותן סיכוי של ממש למי שראוי לכך להצטרף למעגל הקדושה (ולפיכך אהרון אינו מוזכר שם). רק לאחר שהבין משה את המניעים של מתנגדיו, התברר לו שאהרון לבדו ראוי לצלוח את המבחן, ולא איש מבין קורח ועדתו.

מנגד, כדוגמה שלילית, מרתק להתבונן בברית המזרחית שנרקמה בעשורים האחרונים בין השמאל הרדיקלי העולמי לבין האסלאם הרדיקלי. ברמה הערכית זוהי לכאורה ברית בין הפכים, ממש כמו הברית בין קורח המבקש קדושה לבין דתן ואבירם העורגים למצרים. קשה להבין כיצד התמיכה המפתיעה שארגונים כמו חמאס וחזבאללה זוכים לה במערב, מנומקת בשם ערכים מערביים קלאסיים של צדק ושוויון. הצלחת הקואליציה הזו יכולה להביא רק לתוצאה אחת: פירוק התרבות המערבית – מה שלא יקדם את אותם ערכים שהשמאל הרדיקלי מנפנף בהם, אלא להפך, יסיגם לאחור. לפיכך מתעורר החשד, שמא המכנה המשותף האמיתי בין השמאל הרדיקלי לבין האסלאם הרדיקלי הוא השנאה לעולם המערבי, ובתוכה כלולה כמובן גם האנטישמיות.⁵

סקרנו כמה קואליציות מעניינות; החל מקורח ודתן ואבירם, דרך שיתופי פעולה של אויבים מושבעים כנגד הנאצים, וכלה בחבירה המשווה של השמאל הרדיקלי לאסלאם הרדיקלי. המסקנה היא שבדפוס שיתופי הפעולה יש כדי ללמד על טוהר הכוונות. אבן הבוחן הזו חשובה בכל זמן ובכל דור. תמיד יש בעיות רבות הדורשות תיקון; פוליטיקאים ואנשי תקשורת מיומנים בהסטת תשומת ליבנו מהבעיות החמורות אל עבר בעיות משניות התואמות את האג'נדה שלהם. אומנות זו הייתה מוכרת כבר בעת העתיקה; אז ידע הקיסר הרומי להסיח את דעת העם מהבעיות האמיתיות בעזרת "לחם ושעשועים".

במידה שאנחנו באים לפעול בזירה הפוליטית, עלינו להתאזר בכנות ובאומץ. יש לערוך דירוג כן ואמיתי של הבעיות; לתעדף את הבעיות האקוטיות, הדחופות והמסוכנות ביותר. לשם כך עלינו להיות מוכנים לשתף פעולה עם מי ששותף לרצון לטפל בבעיה האקוטית, גם אם ברמה האישית או האידאולוגית אנחנו מסתייגים ממנו. לעומת זאת, חבירה לדתן ואבירם – גם באצטלה של קידום ערכים יפים כמו קדושה ושוויון – היא כשל מוסרי.

מימוש העיקרון הזה הלכה למעשה אינו פשוט. הוא דורש מידה של אמת פנימית וכוחות נפש רבים. ועל כך אנחנו מתפללים מדי בוקר:

וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאֵדָם רַע וּמַחְבֵּר רַע, וְדַבְּקֵנוּ בְּיֶצֶר הַטוֹב וּבְמַעֲשֵׂים טוֹבִים, וְלֹא אֶת יִצְרָנוּ לְהִשְׁתַּעֲבֹד לָךְ, וְתִגְנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֹן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֶסֶדִים טוֹבִים.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

5 רבים ביקרו את הקואליציה הזו והצביעו על הסתירה הפנימית שבה. ראו למשל: דני אורבך, "האדום והירוק: מה מקור הברית בין האסלאם הקיצוני וארגוני שמאל רדיקלי?"; יסמין מוחמד, *Unveiled: How Western Liberals Empower Radical Islam* (2019).

להבנה הזו של דברי משה חשיבות גדולה לחייו. ובפרט הזירה הפוליטית, מלאים בקונפליקטים מסובכים. לעיתים יש לנו טענות כבדות משקל כנגד הסדר הקיים, טענות המבוססות על ערכים אמיתיים ונכונים, ומתעורר רצון עז לפעול. או אז עולה השאלה: האם אני פועל בכוונות טהורות, או שמא בהשפעה סמויה של מידות רעות ומניעים אנוכיים נסתרים?

במקרה כזה כדאי לבחון: עם מי אני בוחר לשתף פעולה, וכנגד מי?

דפוס שיתופי הפעולה משמש אבן בוחן לטוהר הכוונות, כדברי הפתגם "אמור לי מי חבריך ואומר לך מי אתה".⁴ הנטייה לחבור לגרועים יותר כנגד הגרועים פחות מלמדת על פעולה ממניעים לא נקיים, כגון: קנאה, שנאה, פחדנות או רצון למצוא חן. מי שהטוב והצדק בראש מעייניו יעדיף לכתוב ברית עם הפחות גרועים. כדוגמה לדבר, נזכיר כאן שתי בריתות קיצוניות כאלה שנכרתו במלחמת העולם השנייה.

בקיץ 1941, כאשר פלש היטלר ימ"ש לברית-המועצות, התייצב צ'רצ'יל לפני בית-הנבחרים בלונדון והודיע כי יתמוך בסטלין עד נשימת אפו האחרונה. הוא ספג על כך ביקורת קשה מבית; סטאלין כבר נודע באותה עת כרוצח המונים אכזרי (בטיהורים הגדולים), והשאלה הייתה האם הוא ראוי לכך שבריטניה תעמוד לצידו?

צ'רצ'יל יכול היה לחמוק מהביקורת, אילו היה נוקט בעמדה ניטרלית, ב"שב ואל תעשה". הוא יכול היה להצדיק עמדה כזו בשלל טיעונים צדקניים שהיו מחביאים מאחוריהם מניעים אפלים של פחד והדוניזם, שהיה בחירה כזו הייתה חוסכת לבריטניה הרבה דם, יזע ודמעות.

אך לאותו אמיץ-לב ברור היה שבחירה כזו היא כשל מוסרי חמור. צ'רצ'יל הבין שבעת שהנאצים שולטים באירופה, המטרה העליונה והבלעדית היא להביסם, ומוטב "לסתום את האף" ולחבור לכל גורם מפוקפק אחר למען המטרה הנעלה הזו. ואכן, כאשר שאלו אותו מבקרו איך ייתכן שהוא הפך פתאום חבר של סטאלין, הוא ענה באירוניה האופיינית לו: "אילו היה היטלר פולש לגיהנום, הייתי מוכן להתייצב לפני בית-הנבחרים ולהשמיע כמה מילים בזכות השטן".

בחירתו של צ'רצ'יל העידה על טוהר כוונות: הוא העדיף להתחבר עם הצד הפחות גרוע כנגד הגרוע מכול, ואכן יש לו זכויות רבות בהצלת העולם מ"רייך אלף השנים" שהבטיח היטלר להשיג.

ברית פחות מפורסמת באותה מלחמה הייתה "מבצע עולם תחתון" (Operation Underworld). זו הייתה ברית חשאית בין הצי האמריקאי (Navy) לבין ראשי המאפיות של ניו יורק, לאקי לוצ'יאנו האיטלקי ומאיר לנסקי היהודי. ראשי המאפיה, ששלטו ביד רמה בנמלי החוף המזרחי, התחייבו להגן על הנמלים מהשפעת מדינות הצי, לספק עליהן מודיעין ולמנוע שביטות בנמלים, ובתמורה, רשויות החוק העלימו מהם עין באותה תקופה.

בשני המקרים, צ'רצ'יל ומפקדי הצי האמריקאי זיהו את גרמניה וגרורותיה כסכנה הרצינית ביותר לעולם, והעדיפו לשתף פעולה עם הרע במיעוטו כנגד הרע המוחלט. אלה דוגמאות מאלפות לאופן שבו שיתופי פעולה ובריתות מהווים אינדיקציה לאומץ מוסרי. האם אתה אכן פועל לטפל בבעיה החמורה והדחופה ביותר, או שאתה נלחם במי שקל ונוח להילחם בו, כי זה מרגיש צודק ומזכה אותך באישור חברתי, ומשום שאין בך את האומץ והעוז לעמוד מול הסכנות החמורות באמת?

4 כאשר ביקש בלעם ללכת לקלל את ישראל, ה' שאל אותו באופן מפתיע: "מי האנשים האלה עמך?", ובכך הוא רמז לו לתת את דעתו בראש ובראשונה למי הוא חובר.

